

O vis dėlto Rusija pralaimėjo

Laurynas Jonavičius, Rytų Europos studijų centras

Nors po Kremliaus paskelbto Pietų Osetijos ir Abchazijos pripažinimo pradėta kalbėti apie tai, kad Rusija praktiškai susigrąžino didžiosios valstybės statusą, situacijos vertinimas vis dėlto rodo, kad iš karinės pergalės prieš Gruziją ir vėliau sekusių žingsnių Rusija gaus daugiau žalos, nei naudos.

Pasibaigus Rusijos ir Gruzijos kariniam konfliktui, o Vakarams taip ir neatėjus į pagalbą Tbilisiui, daugelis ekspertų ir apžvalgininkų pradėjo samprotauti apie tai, kad Rusijos užsienio politika pereina į naują lygmenį ir kad Maskva visam pasauliui pademonstravo galinti vienašališkai veikti posovietinėje erdvėje, net jei tai tiesiogiai kertasi su kitų didžiųjų pasaulio veikėjų – JAV ir ES – interesais. Toks situacijos vertinimas ypač akivaizdus pačioje Rusijoje, kur skelbiama apie SSRS turėto statuso tarptautinėje politikoje atkūrimą. Tačiau realiai vertinant susidariusią padėtį, iš dalies sutikti galima tik su teiginiu, kad Rusija žengė žingsnį naujos užsienio politikos kryptimi. Sutikti su antruoju teiginiu – kad Maskvos pergalė Gruzijoje ir vienašališkas elgesys pripažįstant separatistines respublikas žymi prarasto statuso posovietinėje erdvėje atkūrimą – labai sunku. Pabandykim pažvelgti į šį klausimą įdėmiau.

Nauja Rusijos užsienio politika

Jau nuo V.Putino atėjimo į valdžią 2000-aisiais buvo aišku, kad Maskva atsisako B.Jelcino propaguoto suartėjimo su Vakarais užsienio politikos kurso. Laikinas santykių su Vašingtonu pagerėjimas po rugsėjo 11-osios ir draugiškumas santykiuose su ES buvo tik pragmatiniais skaičiavimais grįsti Rusijos manevrai, nukreipti į savo galios bei įtakos didinimą. V.Putino „Miuncheno kalba“ 2007-ųjų pradžioje, kai buvo atvirai sukritikuotas Vakarų pasaulio (visų pirma, JAV) elgesys tarptautinėje arenoje, iš esmės atskleidė tikrąją naujosios Rusijos užsienio politikos esmę. Ta esmė – daugiapolio pasaulio sukūrimas, kuriame Rusija yra vienas iš kelių lygiaverčių galios centrų, lygiomis teisėmis su JAV, ES ir galbūt Kinija dalyvaujanti priimančiomis svarbiausius tarptautinės politikos sprendimus. Svarbiausia sąlyga, Rusijos strategų manymu užtikrinanti Rusijai tokį statusą, yra visiškas posovietinės erdvės kontrolės atkūrimas. Posovietinė erdvė suvokiama visų pirma kaip Nepriklausomų valstybių sandraugos (NVS) teritorija, o šios erdvės kontrolė – kaip galimybė lemti erdvėje esančių valstybių politinį, ekonominį ir kitokį elgesį. Ilgą laiką šio strateginio tikslo įgyvendinimui Rusija naudojo „minkštas“ poveikio priemones – energetinį spaudimą, ekonomikos kontrolę perimant svarbiausias įmones, atskirų politinių veikėjų tiesioginį rėmimą, informacinį užvaldymą ir rusakalbių gyventojų panaudojimą. Tenka pripažinti, kad tokia politika buvo iš esmės sėkminga ir Kremliui pavyko išlaikyti įtaką NVS šalyse ar bent jau neleisti joms tvirtai atsistoti į vakarietiškos užsienio ir vidaus politikos vėžes. Toks elgesys, tuo pat metu flirtuojant su didžiausiomis ES šalimis ir nekonfliktuojant su

Vašingtonu, leido Rusijai gerokai sustiprinti ir savo tarptautines pozicijas. Rusija buvo priimta į G-8, jos ekonomika sparčiai augo, o Rusijos balsas buvo klausomasi įvairiuose tarptautiniuose forumuose. Trumpai tariant, Rusija iš tiesų pamažu stiprina savo tarptautines pozicijas ir artėja daugiapolio pasaulio vizijos įgyvendinimo link. Žinant tokią naujausią Rusijos užsienio politikos istoriją, karinių priemonių panaudojimas yra kokybiškai naujas žingsnis. Neaišku tik, ar naudingas pačiai Rusijai.

Pyro pergalė Pietų Osetijoje

Rusijos kariuomenės įsiveržimas į Pietų Osetiją buvo didžiausia strateginė klaida. Rusija karine jėga susidorojo su jos valiai nepanorusia paklusti Gruzija. Be abejonės, karinė Maskvos pergalė Pietų Osetijoje gali būti vertinama kaip akivaizdus ženklas visam pasauliui, kad Rusija yra stipri ir galinga valstybė, pasiryžusi visomis įmanomomis priemonėmis ginti savo interesus. Tačiau panašu, kad ši pergalė Rusijai kainuos labai daug. Galima įvardinti kelis svarbiausius aspektus, parodančius, kodėl toks Rusijos elgesys vis dėlto kenkia jos pačios strateginių tikslų įgyvendinimui.

Visų pirma, Rusija susigadino savo įvaizdį pačioje posovietinėje erdvėje. Tokios šalys kaip Ukraina, Moldova, Baltarusija, Azerbaidžanas vis dar balansuoja „tarp Rytų ir Vakarų“, t.y. Rusijos įtaka šių šalių politikai dar nėra pasiekusi pakankamo (Maskvos supratimu) lygio. Spalvotosios revoliucijos, netgi diktatoriaus A.Lukašenkos elgesys pastaruosiu metu – visa tai rodo, kad posovietinė erdvė dar nėra konsoliduota kaip Rusijos „įtakos sfera“. Panašu, kad Kremliaus sprendimas jėga susidoroti su Gruzijos nepaklusnumu gerokai atšaldys šių šalių požiūrį į Maskvos įtaką. Ukraina turi Krymą, Azerbaidžanas turi Kalnų Karabachą, Moldova turi Padnestrę, A.Lukašenka neturi nieko, bet labai nori išlaikyti valdžią. Jei jau Kremlius ryžosi naudoti jėgą vienu atveju, niekas negali būti apdraustas ir nuo tolimesnio jėgos naudojimo. Tokiame kontekste labai tikėtinas paminėtų šalių tvirtesnis noras atsigręžti į Vakarus, ten ieškant apsaugos nuo galimų Rusijos veiksmų. Iš pačios Rusijos siunčiami signalai – kalbos apie tai, kad Padnestrės nepriklausomybė yra tik laiko klausimas – dar labiau didina baimę Rusijos atžvilgiu. Taigi, pademonstravusi savo jėgą pasauliui, Rusija gerokai išgąsdino ir jai svarbias „artimojo užsienio“ valstybes. Savo ruožtu, tai gerokai apsunkins Rusijos įtakos konsolidaciją strategiškai jai taip reikalingoje posovietinėje erdvėje.

Antra vertus, karas Gruzijoje smarkiai atšaldys ir Rusijos santykius su Vakarais. Jau dabar G-7 smerkia Maskvos elgesį, o ES ir JAV viešai kritikuoja D.Medvedevo sprendimą pripažinti separatistų nepriklausomybę. Turint galvoje faktą, kad ekonomiškai būtent Vakarai yra pagrindinis Rusijos ekonomikos augimo variklis, toks atšalimas vėlgi neatneš naudos Rusijai. Nors trumpuoju laikotarpiu rimtų pasekmių tai gal ir nesukels (ypač žinant sprendimų priėmimo tempus Europos Sąjungoje), tolimesnėje perspektyvoje Vakarai gali gerokai koreguoti savo poziciją Rusijos atžvilgiu. Panašu, kad Maskva tą gerai supranta. Ir sąjungininkų ieško Rytuose. Kaip tik šiomis dienomis prasideda Šanchajaus bendradarbiavimo organizacijos (ŠBO) susitikimas Dušanbėje. Labai tikėtina, kad Maskva bandys gauti paramą savo elgesiui iš Pekino, Astanos, Delio ar Islamabado. Tačiau, net jei tokia parama ir bus suteikta, ji greičiausiai apsiribos žodiniu

palaikymu. Ta pati Kinija ne mažiau už Rusiją nori atgauti didžiosios galios statusą, ji turi Tibetą ir Taivanį, o abiejų valstybių interesai Tolimuosiuose Rytuose ne visada sutampa. Taigi, įsiveldama į karą Gruzijoje, Rusija iš esmės žengė saviizoliacijos keliu.

Ar Maskva turi pakankamai vidinių pajėgumų, kad galėtų savarankiškai – nebendradarbiaudama su svarbiausiais savo ekonominiais partneriais Vakaruose – tęsti pasirinktą užsienio politikos kursą? Šiandien atsakyti sunku. Tačiau panašu, kad vienai jai tai padaryti bus gerokai sunkiau, nei palaikant gerus tarptautinius santykius. Tokia išvada leidžia teigti, kad Rusijos elgesys Pietų Osetijos konflikto metu Rusijai leido laimėti nedidelį mūšį, bet susilpnino jos pozicijas kare. Gali būti, kad atplėšusi nuo Gruzijos Abchaziją (8 600 km²) ir Pietų Osetiją (3 900 km²), Rusija neteko Ukrainos (603 700 km²) bei dar daugelio teritorijų. Žvelgiant į įvykius tokioje šviesoje, Rusijos elgesys Gruzijoje prilygo šakos, ant kurios sėdima, nupjovimui.